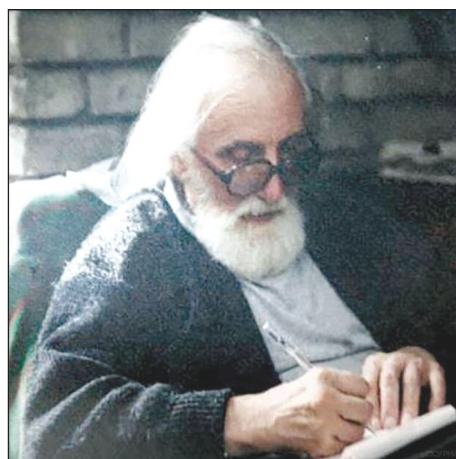

ДО 100-РІЧЧЯ МИХАЙЛА БРАЙЧЕВСЬКОГО

Михайло Юліанович Брайчевський (1924—2001) — археолог-славист, історик, мистецтвознавець, поет, художник, мислитель, український патріот-дисидент, є однією з найнепересічніших особистостей українського наукового і культурно-громадського простору.

У Михайла Юліановича від юнацьких років, а вони припали на післявоєнний сталінський період, потяг до науки поєднався з активною українською позицією та організаторською діяльністю. Ще під час навчання на історичному факультеті Київського університету імені Тараса Шевченка Михайло Брайчевський заснував Наукове студентське товариство, а також став організатором першої студентської конференції. На її пленарному засіданні він виступив з доповіддю «До питання про походження українського народу». Далі, впродовж усього життя, вивчення української історії, археологічного минулого та культурно-мистецького спадку, а також гостра небайдужість до долі України були його лейтмотивом.

1949 року, щойно закінчивши навчання в університеті, Михайло Брайчевський відновив археологічні дослідження на Пастирському городищі. Попри те, що Михайло Юліанович працював на Пастирському лише два сезони, ці дослідження стали етапними в історії городища. З його розкошками протягом 1949 та 1955 рр. була пов'язана реабілітація Пастирського городища як унікальної та перспективної для подальших досліджень пам'ятки. Він дослідив 16 ранньосередньовічних жител-напівземлянок, декілька господарчих будівель, а також кузню з повним набором ковальських інструментів. Крім Пастирського, Михайло Брайчевський в різні роки досліджував Леськи, Дахнівку, Переяслав, Черепин-Корсунський, Іванківці.

Михайло Юліанович БРАЙЧЕВСЬКИЙ
Dr. Mykhailo BRAICHEVSKI
(6.09.1924—23.10.2001)

1955 року Брайчевський захистив кандидатську дисертацію «Римська монета на території України», яка 1959 р. вийшла друком як книга. На початку 1960-х рр. були надруковані монографії вченого: «Коли і як виник Київ» (1963) та «Біля джерел слов'янської державності» (1964).

1968 року вийшла не надто велика, але надзвичайно важлива для української історичної думки його монографія «Походження Русі». У ній відображено єдиний на той час альтернативний погляд на етнічні процеси на східнослов'янських теренах I — початку II тисячоліття н. е., який перекреслював зацементовані в радянській науці догми про так звану єдину давньоруську народність як спільну основу російського, українського і білоруського народів. Навіть на тлі певної відлиги 1960-х рр. публічне обстоювання такої точки зору потре-

Михайло Браїчевський (ліворуч) з Олегом Приходнюком на розкопках Пастирського городища, 1990 р.
Dr. Mykhailo Braichevski (left) with Dr. Oleh Prykhodniuk at the excavations of the Pastyrsk hillfort, 1990

бувало неабиякої громадянської мужності. Михайло Юліанович фактично вперше на підставі археологічних джерел обґрунтував ранньосередньовічну версію походження українського народу. Зокрема, вперше були зіставлені ареали археологічних культур I тис. н. е. і межі українських етнічних територій. Замість усталеного ідеологічного штампю про Давню Русь як «спільну колицку російського, українського та білоруського народів», автор назвав її спільним етапом в історії східнослов'янських народів. Наукову цінність має і запропонована Михайлом Браїчевським іраномовна версія походження етноніму «Русь».

Широке коло наукових зацікавлень Михайла Юліановича відображене в його авторстві у розділах до низки фундаментальних колективних монографій — «Нариси стародавньої історії Української РСР» (1957), «Історія Києва» (1959), «Історія українського мистецтва» (1962), «Історія вітчизняної математики» (1966), «Історія селянства Української РСР» (1967), «Історія Української РСР». Цей період був пов'язаний з його роботою в Інституті історії АН УРСР.

1966 р. Михайло Браїчевський написав трактат «Воз'єднання чи приєднання?», в якому він розвінчав брехливий міф сталінських «Гез до 300-річчя воз'єднання України з Росією». Поширювана спочатку самвидавном, робота

була переправлена на Захід і 1972 р. видана в Канаді. Викладені у цій праці власні висновки Михайло Браїчевський відмовився визнати помилковими, тому 1968 р. його звільнили з Інституту історії АН УРСР, над ним нависла загроза арешту.

1970 року вченого взяли на роботу в Інститут археології АН УРСР, проте вже 1972 р. звільнили. Михайло Юліанович був позбавлений можливості публікуватись, під заборону потрапило навіть цитування його робіт та посилання на них. Заробляти на прожиття тоді Михайло Юліанович був змушений некваліфікованою працею. І лише 1978 р. його знову взяли на роботу в Інститут археології АН УРСР.

Знову активно публікуватись вчений отримав змогу лише наприкінці 1980-х рр. Тоді побачила світ його монографія «Утвердження християнства на Русі» (1988). За неї вчений 1993 р. був удостоєний Премії фонду Антоновичів (США). 1989 року Михайло Юліанович захистив докторську дисертацію «Східні слов'яни у I тис. н. е.». Загалом Михайло Браїчевський є автором понад 600 публікацій, а його роботи — уособлення питомо українського наукового погляду на минуле.

Протягом 1990-х рр. учений взяв активну участь у відродженні Києво-Могилянської академії, де читав курси лекцій. У цей же період підготував і видав два навчальних посібники — «Конспект історії України» (1993) та «Вступ до історичної науки» (1995). Відображенням громадсько-політичного нерву 2000 р. став Відкритий лист Михайла Браїчевського до президента Леоніда Кучми на захист державної мови — в час, коли розгорталась нова хвиля русифікації в уже незалежній Україні.

Михайло Юліанович Браїчевський був визначним українським культурним і національним діячем. За масштабом особистості його можна прирівняти до таких постатей як Михайло Грушевський, Федір Вовк, Дмитро Яворницький, Микола Макаренко, чії праці й дотепер є актуальними і слугують підґрунтям формування національної ідентичності України як європейської держави.

А. СКИБА

СКИБА Андрій, кандидат історичних наук, Інститут археології НАН України, Київ, Україна.

SKYBA Andrii, candidate of historical sciences, the Institute of Archeology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID: 0000-0003-1150-2818,

e-mail: skyba-andriy@ukr.net.